

ספירת העומר בין השמשות

❖ **חוה דעתך, האם אביי ורבנן דבי רב אשי סוברים שמצוות ספירת העומר בזמן הזה מן התורה?**

וכתב הכסף משנה:

כסף משנה הלכות תמידין ומוספין פרק ז הלכה כד:

ומשמע דאביי ורב אשי נמי סברי דזכר למקדש בעלמא הוא, ואפילו הכי מצוה למימני שבועי.

❖ **מניין דייק זאת הכסף משנה?**

הרמב"ם נקט שספירת העומר בזמן הזה מן התורה:

רמב"ם שם הלכה כב וכד:

מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר שנאמר וספרתם לכם ממחרת השבת שבע שבתות, ומצוה למנות הימים עם השבועות שנאמר תספרו חמשים יום, ומתחילת היום מונין לפיכך מונה בלילה מליל ששה עשר בניסן. מצוה זו על כל איש מישראל **ובכל מקום ובכל זמן**, ונשים ועבדים פטורין ממנה.

וביאר בדעתו הכסף משנה:

כסף משנה שם הלכה כד:

דעת רבינו (הרמב"ם) שאף בזמן הזה היא מצוה מן התורה... ומדברי רבינו נראה שהוא מפרש דאי הוה סבירא להו דזכר למקדש בעלמא הוא לא הוו מצרכי למימני שבועי, ומשום דסבירא ליה דגם בזמן הזה מצוה מן התורה מצרכי למימני שבועי, ופסק כוותייהו.

רב אחאי גאון כתב:

שאלות דרב אחאי פרשת אמור שאלתא קז:

אמימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש בעלמא הוא **ולית הילכתא כוותיה**.

❖ **חשוב, האם בעל השאלות סובר בהכרח בדעת הרמב"ם?**

לעומת הרמב"ם כתב ספר החינוך (ראה חילופי נוסחאות במהדורות מכוון י-ם):

ספר החינוך פרשת אמור מצוה שו:

ונוהגת מצות ספירת העומר מדאורייתא בכל מקום בזכרים, בזמן הבית שיש שם עומר, ומדרבנן בכל מקום, ואפילו היום שאין עומר קרב בעוונותינו.

וכתב הר"ן שכן היא דעת רוב המפרשים:

ר"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף כח עמוד א:

ורוב מפרשים מסכימים, דספירת העומר עכשיו דליכא הבאה ולא קרב אינה אלא מדרבנן בעלמא זכר למקדש.

שיטה ייחודית כתב רבנו ירוחם:

תולדות אדם וחווה נתיב ה חלק ד דף מד טור ג:

הקדמה:

ציוותה התורה, לספור 'ספירת העומר', מיום ט"ז בניסן, בו מקריבים את קרבן העומר העשוי משעורים, עד לחג השבועות בו מקריבים את קרבן שתי הלחם, העשוי מחיטים. ימי הספירה הם ימים של עליה רוחנית והשתוקקות אל מתן תורה. ממאכל בהמה (שעורים), המבטא את הקשר הטבעי שלנו עם בורא עולם, עולים אנו דרגה אחרי דרגה ורוכשים את מדרגת מאכל אדם (חיטים), המבטאת את החיבור השכלי שלנו אל הקודש באמצעות התורה.

שאלה: כיצד ינהג חייל שהוצרך להתפלל תפילת ערבית מוקדמת, וחושש שישבח לספור ספירת העומר מאוחר יותר?

א. מקור הדין

נאמר בתורה:

ויקרא פרק כג פסוק טו-טז:

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הִבְיָאְכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפֶה שְׂבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה. עַד מַחֲרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה'.

עוד נאמר בתורה:

דברים פרק טז פסוק ט:

שְׁבַעַת שְׁבַעַת תִּסְפֹּר לָךְ מִחֵל חֶרֶם שְׁבַעַת בְּקָמָה [משנקצר העומר, שהוא ראשית הקציר] תֵּחַל לְסֹפֵר שְׁבַעַת שְׁבַעַת.

הגמרא דורשת את הפסוק:

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף סו עמוד א:

תנו רבנן: וספרתם לכם - שתהא ספירה לכל אחד ואחד... 'מיום הביאכם.. תספרו' - יכול יקצור ויביא ואימתי שירצה יספור? תלמוד לומר: 'מהחל חרמש בקמה תחל לספור'. אי מהחל חרמש תחל לספור, יכול יקצור ויספור ואימתי שירצה יביא (את העומר)? תלמוד לומר: מיום הביאכם (שכולם באותו יום). יכול יקצור ויספור ויביא ביום? תלמוד לומר: שבע שבתות תמימות תהיינה, אימתי אתה מוצא שבע שבתות תמימות? **בזמן שאתה מתחיל לימנות מבערב**. יכול יקצור ויביא ויספור בלילה? תלמוד לומר: מיום הביאכם, הא כיצד? קצירה וספירה בלילה והבאה ביום... אמר אביי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי, רבנן דבי רב אשי מני יומי ומני שבועי, אמימר (שם של אמורא) מני יומי ולא מני שבועי, אמר זכר למקדש הוא.

❖ **על פי פשט הגמרא, האם כיום, ספירת העומר היא מהתורה או מדרבנן? מדוע?**

ב. ספירת העומר מדאורייתא או מדרבנן

רש"י פירש דברי אמימר:

רש"י שם ד"ה אמימר:

אמר (אמימר) האי מנינא דהשתא (ספירת העומר היום) לא חובה הוא דהא ליכא עומר, אלא זכר למקדש בעלמא הוא, הלכך ביומי סגי.

'והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

מי ששואל אותו חבירו בין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה, יאמר לו: אתמול היה כך וכך, שאם יאמר לו: היום כך וכך, אינו יכול לחזור ולמנות בברכה; אבל **קודם בין השמשות, כיון שאין זמן ספירה אין בכך כלום.**

וביאר המשנה ברורה שלדעת השולחן ערוך מן הדין ניתן לספור בבין השמשות:

משנה ברורה שם ס"ק יד:

והמדקדקים - רצונו לומר, דמן הדין היה אפשר להקל לספור משתחשך אף קודם צאת הכוכבים, דבין השמשות הוא ספק לילה ואזלינן לקולא בספק דרבנן בספירה בזמן הזה שהוא מדרבנן לרוב הפוסקים, אלא דמכל מקום אינו נכון להכניס עצמו לספק לכתחלה, ולהכי המדקדקים ממתינים עד צאת הכוכבים שהוא בודאי לילה.

וכן פסק הגר"ע יוסף:

שו"ת יחוה דעת חלק א סימן כג:

נראה שמיד לאחר השקיעה אפשר לספור ספירת העומר בברכה. וכן העיד בספר בני בנימין נבון, שכן מנהג ירושלים להקל... אולם כל זה לאחר שקיעת החמה, אבל אם עדיין לא שקעה החמה אינם רשאים לספור בברכה בשום פנים. וכן דעת מרן השולחן ערוך... והמדקדקים במצוות אינם סופרים ספירת העומר אלא לאחר צאת הכוכבים... וכן ראוי לנהוג.

אולם, בביאור הלכה הביא דעת כמה אחרונים שביארו את בדברי השולחן ערוך באופן אחר:

ביאור הלכה סימן תפט סעיף ג:

ודע, דיש הרבה אחרונים [הלבוש והאליה רבה] דמפרשי מבעוד יום היינו **מפלג המנחה ולמעלה**, ומאי דקאמר מונה עמהם היינו משום דאף על גב דמעיקר הדין כל זמן שאינו לילה אינו זמן ספירה וכדלעיל בסעיף הקודם, מכל מקום יש מקומות שנהגו להקל בזה, משום שהיו רגילין להתפלל מעריב קודם חשיכה, וחששו שאם לא יספרו אז בצבור יולכו כל אחד לביתו ישכחו מחמת טרדא, ולא יספרו, ותתבטל עיקר תורת ספירה, ועל כן סמכו במקום הדחק איש מי שאומר דבספירה בזמן הזה שהוא רק זכר למקדש לרוב הפוסקים אין להחמיר בה יותר מבקריאת שמע ותפלה, וכיון דחשבי זו להתחלת לילה וקורין שמע ומתפללין מעריב כמו כן יש לנו לחשוב ללילה לענין ספירה.

ה. הלכה למעשה

כך נכתב בספרנו תורת המנחה פרק נח תשובה א:

- לכתחילה יש לספור ספירת העומר לאחר צאת הכוכבים ולאחר תפילת ערבית, ובמקום צורך ניתן לספור מהשקיעה, או להקדים לפני ערבית. אולם אם ספר מבעוד יום, לא יצא ידי חובתו.
- עם זאת, אם הקדים להתפלל ערבית מ'פלג המנחה' וחושש שישכח לספור מאוחר יותר, יספור לאחרית ספירת העומר בלי ברכה, ולאחר צאת הכוכבים יחזור ויספור בלא ברכה, ואז אם בדיעבד ישכח לספור בלילה, יוכל לסמוך על דעת המקילים שהסופר לאחר 'פלג המנחה' לאחר תפילת ערבית, יצא ידי חובתו.

ונראה לן משום דכתיב ז' שבועות תספור לך וגו', וכתיב נמי מיום הביאכם את עומר וגו' ז' שבועות תמימות תהיינה, נמצא שלא נכתבה ספירת שבועות כי אם גבי העומר, אבל ספירת הימים לא כתיב גבי עומר. נמצא דספירת הימים הוא מן התורה אפילו בזמן הזה, וספירת השבועות בזמן דאיכא עומר... ובזמן הזה אנו סופרים לשבועות זכר למקדש.

❖ **סכם את שלושת השיטות בתוקפה של ספירת העומר בזמן הזה?**

ג. ספירת העומר בין השמשות

שיטת התוספות, שספירת העומר בזמן הזה אינה מהתורה, ועל כן כתבו:

תוספות שם ד"ה זכר למקדש הוא:

נראה דבספק חשיכה יכול לברך (לספור בברכה) ואין צריך להמתין עד שיהא ודאי לילה, כיון שהוא ספיקא דרבנן. ועוד אומר (ר"י) דאפילו ביום סמוך לחשיכה עדיף משום תמימות כדאמרין לעיל, ואין נראה.

❖ **חיה דעתך מדוע הקלו התוספות לברך בספק חשיכה ולא חששו לספק ברכות להקל?**

❖ **מהן שני הנימוקים של התוספות? מה הנפקא מינה ביניהם?**

הר"ן מסביר את דעת ר"י וחולק עליו:

ר"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף כח עמוד א:

אין הספירה עכשיו אלא מדרבנן, ולפיכך אמרו בתוספות דכיון דמדרבנן היא, טוב לספור **ביום ראשון** בספק חשיכה, כדי שיהיו שבע שבתות תמימות לגמרי. **ואין זה נכון** שיכניס עצמו בספק לכתחלה, ואי משום תמימות, אין להחמיר בתמימות בזמן הזה (ולספור בלילה) שהוא מדרבנן טפי מספירה דאורייתא, אלא כל שסופר בלילה תמימות קרינן ביה.

❖ **דייק, מהו השינוי באופן שמביא הר"ן את שיטת התוספות?**

הב"ח מצוין, שמנהג העולם לספור בין השמשות:

ב"ח אורח חיים סימן תפט:

הר"ן כתב דאינו נכון וכ"כ התוספות במנחות וכ"כ הרשב"א בתשובה דהמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים וכן ראוי לעשות, אבל מנהג העולם עכשיו לברך בספק חשיכה, אבל קודם ספק חשיכה פשיטא דאין לברך ואפילו בערב שבת.

❖ **באר על מה נסמך המנהג לברך בספק חשיכה?**

ד. שיטת השולחן ערוך להלכה

כתב השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תפט סעיפים ב-ד: אם טעו ביום המעונן וברכו על ספירת העומר, חוזרים לספור כשתחשך. והמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים, וכן ראוי לעשות. המתפלל עם הצבור מבעוד יום, מונה עמהם בלא ברכה. ואם יזכור בלילה, יברך ויספור.

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com להצטרפות לקבוצת ההלכה יומית לחיילים בוואצאפ וקבלת דפי 'והגית בו' (קבוצה שקטה), סרקו את הקוד:

'והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל. יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית. מערכת: סא"ל הרב שהם עורקבי רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה, סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"פ הרב חנניה שפרן, כתיבה ועריכה: טור"ר נועם שאול.